

خاطرات محمود فروغی

■ خاطرات محمود فروغی (فرزند محمد علی فروغی و سفیر سابق ایران در آمریکا)
 ■ به کوشش: حبیب لاجوردی
 ■ ناشر: کتاب نادر، تهران، چاپ اول، خرداد ۱۳۸۳، ۳۲۳ ص، ۲۶۰۰۰ ریال، شابک
 ۹۶۴-۷۳۵۹-۳۲-۲

خاطرات محمود فروغی، کتاب دیگری از «طرح تاریخ شفاهی ایران» است که از سوی مرکز مطالعات خاورمیانه دانشگاه هاروارد و به کوشش دکتر حبیب لاجوردی تهیه می‌شود. در این کتاب خاطرات محمود فروغی (۱۳۷۰-۱۲۹۴ ش)، فرزند محمد علی فروغی و سفیر سابق ایران در آمریکا، در گفت و گو با حبیب لاجوردی فراهم آمده است.

محمود فروغی:

محمود فروغی در ۱۷ مرداد ۱۲۹۴ در محله قلپک تهران متولد شد. پدرش، محمد علی فروغی (دولتمرد، فلسفه‌شناس و ادیب برجسته ایران در عصر قاجار و پهلوی) و مادرش پاینده مافی بود. تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در تهران انجام داد و از دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران فارغ التحصیل شد. پس از دو سال آموزش در دانشکده افسری، در سال ۱۳۱۹ وارد خدمت دروزارت خارجه شد. در طول سی سال بعد مشاغل گوناگونی برعهده داشت که از این قرارند: ریاست ادارات سیاسی و کارگزینی و اطلاعات، دبیر اول سفارت ایران در لندن (۱۳۲۳-۱۳۲۷)، سرکنسول ایران در نیویورک (۱۳۳۵-۱۳۳۹)، نماینده ایران در دهمین و یازدهمین مجمع عمومی سازمان ملل متحد (۱۳۳۴-۱۳۳۵)، سفیر ایران در برزیل (۱۳۳۶-۱۳۴۰)، معاون وزارت امور خارجه (۱۳۴۰-۱۳۴۱)، کفیل وزارت امور خارجه (۱۳۴۱)، سفیر ایران در سوئیس (۱۳۴۱)، سفیر ایران در آمریکا و سفیر فوق العاده در مکزیک و ونزوئلا (۱۳۴۱-۱۳۴۴) و سفیر ایران در افغانستان (۱۳۴۴-۱۳۵۰).
 در سال ۱۳۵۰ از وزارت خارجه بازنشسته شد و دو سال بعد به ریاست مؤسسه روابط بین الملل وابسته به وزارت خارجه منصوب گردید و تا سال ۱۳۵۷ در آن مؤسسه خدمت کرد. پس از انقلاب اسلامی به آمریکا رفت و عضو هیئت علمی دانشگاه جرج تاون در شهر واشنگتن شد.
 او سال‌های آخر عمر را در شهر پالم بیچ در ایالت فلوریدای آمریکا سپری کرد. سرانجام در سال ۱۳۷۰ در سن هفتاد و هفت سالگی درگذشت و در همان شهر به خاک سپرده شد. همسر او، ماری شیدانی نیز چندی بعد در همان شهر درگذشت.

خاطرات فروغی

در این کتاب خاطرات محمود فروغی به شیوه گفت و گو تهیه شده است. بخشی از خاطرات او درباره سلطنت رضا شاه و زمانی است که پدرش نخست وزیر و او دستیار پدر بود و بخش دیگر اصلی‌تر خاطرات مربوط به تجربیات خود او در وزارت خارجه است. از بین مهم‌ترین رویدادها و مسائلی که در این خاطرات به آنها پرداخته شده و ضمن اشاره‌ای به چگونگی آنها، مورد ارزیابی و تحلیل نیز قرار گرفته‌اند، می‌توان به مسائل زیر اشاره کرد:
 کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹، اولین دوره نخست وزیری محمدعلی فروغی؛ کشف حجاب و رویداد مسجد گوهرشاد و بازتاب آن؛ انتقال سلطنت به خاندان پهلوی؛ سوم شهریور ۱۳۲۰ و حمله روس و انگلیس؛ استعفای رضاشاه و مراسم سوگند محمد رضا شاه؛ پیمان سه جانبه برای خروج قوای روس و انگلیس؛ طرح پیشنهاد ریاست جمهوری محمد علی فروغی بعد از سوم شهریور ۱۳۲۰؛ اوضاع ایران بعد از سوم شهریور ۱۳۲۰؛ زندگی اجتماعی محمد علی فروغی؛ اولین مأموریت خارج از کشور محمود

• مجتبی آفر تبریزی

محمود فروغی نسبت به سال‌های پایانی سلطنت رضاشاه نظراتی انتقادآمیز دارد. به نظر او، تغییرکلاه و کشف حجاب که به رویداد ناگوار مسجد گوهرشاد و کشته شدن تعدادی از مردم منجر گردید، در تغییر سرنوشت سلسله پهلوی مؤثر بود

فروغی: انگلیس؛ خاطرات دوران سرکنسولی سفارت ایران در نیویورک و سفر دکتر مصدق به امریکا؛ خاطرات دوران سفارت در برزیل؛ خاطرات دوران معاونت سیاسی و پارلمانی وزارت خارجه؛ روابط ایران و شوروی (سابق)؛ خاطرات دوران سفارت در آمریکا؛ دخالت آمریکا در امور داخلی ایران؛ فعالیت دانشجویان ایرانی در امریکا؛ خاطرات دوران سفارت در افغانستان؛ مسئله رودخانه هیرمند و تلاش‌های محمود فروغی برای حل این مسئله؛ خصوصیات محمدرضا شاه، علل وقوع انقلاب؛ مقایسه شیوه حکومت افغانستان و ایران؛ امکان برقراری حکومت مشروطه در ایران؛ تربیت سیاسی در مدارس؛ حکومت فضل‌الله زاهدی؛ خصوصیات دکتر مصدق و دیدگاه‌های محمود فروغی درباره دکتر مصدق، علی شایگان، حسین فاطمی، سیدحسین تقی زاده، اسدالله علم، دکتر منوچهر اقبال، امیر عباس هویدا، فراماسونری در ایران و خاطرات دوران مسئولیت مؤسسه روابط بین‌المللی.

بخشی از خاطرات محمود فروغی درباره سلطنت رضاشاه و زمانی است که پدرش نخست وزیر و اودستیار پدر بود و بخش دیگر و اصلی تر خاطرات مربوط به تجربیات خود او در وزارت خارجه است

محمود فروغی نسبت به سال‌های پایانی سلطنت رضاشاه، نظراتی انتقادی آمیز دارد. به نظر او، تغییر کلاه و کشف حجاب که به رویداد ناگوار مسجد گوهرشاد، کشته شدن تعدادی از مردم و اعدام محمد ولی اسدی، استاندار خراسان (و شوهر خواهر فروغی) منجرگردید، در تغییر سرنوشت سلسله پهلوی مؤثر بود.

بخش دیگری از خاطرات فروغی درباره سوم شهریور ۱۳۲۰، حمله روس و انگلیس به ایران، دعوت مجدد از محمد علی فروغی به نخست وزیری و استعفای رضاشاه است که حاوی اطلاعات ارزشمندی در مورد تلاش‌های موفقیت آمیز پدرش برای به سلطنت رساندن ولیعهد است.

از جمله بخش‌های مهم کتاب، خاطرات فروغی در مقام سرکنسول ایران در نیویورک، در زمان سفرتاریخی دکتر مصدق برای دفاع از ملی کردن صنعت نفت در جلسه شورای امنیت سازمان ملل متحد است

از جمله بخش‌های مهم کتاب، خاطرات فروغی در مقام سرکنسول ایران در نیویورک، در زمان سفر تاریخی دکتر مصدق برای دفاع از ملی کردن صنعت نفت در جلسه شورای امنیت سازمان ملل متحد است. او ضمن تجلیل از وطن پرستی دکتر مصدق، از اطلاعات اندک او در امور بین‌الملل سخن می‌گوید.

فروغی قطع رابطه میان طبقات مختلف مردم و مقامات عالی رتبه حکومت را یکی از عوامل فروپاشی سلسله پهلوی می‌داند

او همچنین درباره دوره سفارتش در امریکا در زمان ریاست جمهوری جان کندی صحبت می‌کند و شیوه «دخالت» آمریکا در امور داخلی ایران و نقش آن دولت در نخست وزیری دکتر علی امینی راتجزیه و تحلیل می‌نماید. در همان سال‌ها فعالیت‌های سیاسی دانشجویان ایرانی در امریکا آغاز شد. فروغی مشاهدات خود در این زمینه را نیز مطرح می‌کند.

فروغی حدود هفت سال سفارت افغانستان را برعهده داشت. به گفته او، در دوران پادشاهی افغانستان به تدریج روح به دموکراسی می‌رفت. او معتقد است که اگر ایران توجه بیشتری به افغانستان کرده بود و اختلافات مربوط به رود هیرمند زودتر حل شده بود، به احتمال زیاد از دگرگونی آن مملکت جلوگیری می‌شد.

فروغی بی توجهی و بی احترامی به اعتقادات مذهبی مردم را یکی دیگر از عوامل انقلاب می‌داند

او در مورد محمدرضا شاه، ضمن برشمردن نبوغ و توانایی‌های خاص او، به معایبش نیز اشاره می‌کند. فروغی در مورد عواملی که موجب فروپاشی سلسله پهلوی شده تفصیل صحبت می‌کند. او قطع رابطه میان طبقات مختلف مردم و مقامات عالی رتبه حکومت را نیز در این زمینه مؤثر می‌داند.

فروغی بر اهمیت حکومت دموکراتیک و لزوم آن برای ایران تأکید می‌کند و برای شعور و آگاهی مردم کوچه و بازار احترام و اهمیت زیادی قائل است.

به نظر فروغی بزرگ‌ترین علت کمبود دولتمردان سیاسی‌کاردان در ایران، نداشتن برنامه‌های آموزش سیاسی و ارکان پرورش تجربه سیاسی است. فروغی معتقد است که آماده کردن مردم برای دموکراسی از وظایف مبرم دولت است. اما به نظر او حکومت سابق در انجام این وظیفه کوتاهی کرد. او می‌گوید: آموزش اجتماعی و سیاسی در مدارس ابتدایی می‌توانست پایه‌های حکومت دموکراسی در ایران را استوار سازد.

فروغی بی توجهی و بی احترامی به اعتقادات مذهبی مردم را یکی دیگر از عوامل انقلاب می‌داند. به نظر او تناقضی میان تجدد و حفظ فرهنگ ملی وجود ندارد.